

Л. А. КОРОБЧИНСЬКА ЛЕКСИКА РОЗМОВНОЇ МОВИ

Питанням культури мови в наш час надається великої ваги. Висока культура мови — це уміння правильно, точно, і виразно передавати засобами мови свої думки.

Добрими помічниками у боротьбі за високу культуру мови є словники, в яких подано наголос, окремі граматичні форми, розкрито семантичний об'єм слова, за допомогою системи ремарок показано приналежність їх до певних стилістичних шарів лексики (книжної, поетичної, ділової, до лексики розмовної мови тощо), емоційно-експресивне навантаження (наприклад, розмовне, просторічне, вульгарне в межах розмовної мови) і використання цих шарів у різних ситуаціях (іронічне, жартівливе, зневажливе, фамільярне).

У словнику немає дрібниць. Комплекс характеристик (наголоси, форми, тлумачення, стилістичні оцінки) повинен віддзеркалювати багатогранне життя слова, показувати можливості його використання.

Сфера і характер мовного спілкування зумовлюють різні стилі (книжний, діловий, художній, розмовний та ін.), однією з специфічних ознак яких є характер лексичних груп, що використовуються в кожному з них. Ці лексичні групи відрізняються певним стилістичним забарвленням, якого набувають тому, що з часом не тільки називають певні поняття, а й нагадують про ситуації і стиль, у яких вони вживалися, у зв'язку з чим наповнюються різними емоційними відтінками¹.

Переважає більшість слів однаково вживається у всіх мовних стилях і жанрах, не вносячи в жоден із них ніяких стильових особливостей. Це так звана загальноновживана, або нейтральна, лексика, іноді її називають міжстильовою.

Оскільки сфери спілкування не є чимось відокремленим, замкненим, не можуть бути відокремленими і стилі та шари лексики, що створюють специфіку цих стилів: взаємопроникнення стилів і їх елементів викликає зміну стилістичного заряду окремих слів, завдяки чому відбувається їх переоцінка: окремі книжні слова починають сприйматися як нейтральні, деякі нейтральні можуть набути відтінку розмовних або навіть грубих, розмовні чи й грубі починають оцінюватись як нейтральні тощо.

Проникнення слів одного стилю в другий може бути зумовлене розвитком у слові додаткових значень чи відтінків. Так, запозичене слово *тип* появилось спочатку як науковий термін, а згодом його почали вживати і як презирливу назву до людини, яку не поважають. У цьому значенні *тип* функціонує уже як елемент розмовного стилю.

У розмовній мові фактично використовується весь лексичний склад (маємо на увазі лексику, якою користуються з різною метою спілкування всі члени мовного колективу — представники різних професій, територій, соціальних груп тощо), основу його становить стилістично нейтральна лексика. Проте окремі лексичні групи вживаються в ній ширше і дещо специфічно, надаючи розмовній мові тієї своєрідності, що відрізняє її від різноманітних стилів писемної мови. Лексику цих груп і прийнято називати л е к с и к о ю р о з м о в н о ї м о в и.

До її складу входять: 1) власне розмовна лексика, 2) так зване просторіччя, 3) грубе просторіччя, або вульгаризми. Все це елементи загальнонародної мови.

У розмовній мові побутує також лексика, вживання якої обмежене територіально (д і а л е к т и з м и) або соціально (ж а р г о н і з м и та а р г о т и з м и).

Розмовна лексика об'єднує слова, що входять до складу літературної мови, не порушуючи її норм. У розмовній формі літературної мови вони функціонують нарівні з нейтральними, не знижуючи стилю; певна невимушеність, вільність, простота і деяка міра експресивності, що властива різним словам цієї лексики, ділком звичайні в бесіді, в розмові. Іншими словами, нейтральна і розмовна лексика створюють монолітний нейтральний фон розмовної мови.

¹ Див.: А. Н. Г в о з д е в, Очерки по стилистике русского языка, изд. 2, М., 1955, стор. 75.

У писемній мові вживання слів розмовної лексики до певної міри обмежене — вони будуть недоречними у науковому творі, в ділових паперах тощо. Зате в художній літературі, в публіцистиці ця лексика широко вживана і є там основним лексикостилістичним засобом. Завдяки своїм рисам вона допомагає у створенні художнього і публіцистичного стилів, надаючи їм невимушеності, жвавості, барв усного спілкування. Вкрай необхідна вона для передачі прямої мови.

Розмовними є слова з певною емоційно-експресивною оцінкою: *біганина, бідолоха, брехун, бухикати, вештатися, забудько, мимрити, пхикати, човгати, шкутильгати, шмагати, шпурляти, штрикати* і под.

Сюди належать також деякі суфіксальні форми, переважно на означення збільшеності або зменшеності, зневаги або пестливості: *басище, басисько, хлопчисько, дідуган, шаблюка, зборисько, завидючий, здоровісінський, цілісінський, зятьок, кавунячка, капіталець, кияночка, корівчина, матінка, матусенька, матуся, недалечко*; численні префіксальні форми дієслів із значенням багатократності, наприклад: *наготувати, нажартуватися, попомучити, попомержнути*; слова з суфіксом **-енко, -івна, -чук** для називання дітей за професією чи соціальним станом батьків: *бондаренко, бондарівна, ковальчук, куркуленко, куркулівна*.

Ще не втратили характеру розмовних деякі словоформи, утворені від слів чоловічого роду за допомогою суфікса **-ка** на позначення професії жінок: *інструкторка, коректорка, лекторка* (пор. літ. «друкарка»).

Друга група лексики розмовної мови, яку прийнято називати просторічною, неоднорідна за своїм характером. Вона включає:

1. Слова широкоживані, але неправильні з погляду існуючої літературної норми (неправильні своїм словотвором, граматичною формою, фонетичним оформленням), наприклад: *звиняйте* (за походженням русизм, форма утворена на зразок «вибачайте», «даруйте», зафіксована уже в словнику Б. Грінченка), *до завтрього* (літ. «до завтра»), *напитий* (створене від неперехідного дієслова «напитися» за зразком пасивних дієприкметників), *тута* (літ. «тут»)², *паняй* (літ. «поганяй»), *балабайка, просити пардону* (нелітературне вживання запозиченого з французької мови слова), ненормативні форми *знаннів, обличчів* (літ. «знань», «обличч») тощо.

2. Широковідомі в простонародній мові слова з не прийнятим у літературній мові слововжитком, наприклад, *печінки* у значенні «нутрощі» (*всі печінки відбили, печінки болять, всіма печінками ненавидіти*; пор. словосполучення у *печінках сидить*, широке вживання якого спричинилося до стилістичної переоцінки: воно сприймається як розмовне), і такі, що з різних причин сприймаються як неестетичні: *ськати, ськатися, сором* (голизна), *підштанки* — неестетичність пов'язана з реаліями, які називаються цими словами. Такою є просторічна назва грудей жінки: «Сім'я ж велика ...два брати, ...та дві сестри-дівки, та троє дітей,... два хлопчики, одне дівча, ще *цицьку* ссе...» (Григоренко); фразеологізм *там тобі жаба й цицьки дасть*. Пор. вживання відповідної літературної назви: «В кімнаті у Морозів біля вікна Петро голиться. Олена біля колиски годує *груддю* дитину» (Головка).

До цієї групи слід віднести також простонародні (переважно експресивні) назви деяких хвороб (*трясця, трясушка, пранці, собача старість, різачка*), стану (*позіхачка напала*) та ін.

3. Найбільшу групу просторічної лексики становлять слова із різко зниженим

² Слово *тута* С. П. Левченко у статті «Ще раз про ремарку «просторічне» (зб. «Лексикологія та лексикографія», II, К., 1966) розглядає як таке, що «має виразний обласний характер», тобто як діалектне. Однак матеріали картотеки Інституту мовознавства АН УРСР засвідчують вживання цього слова у такій формі багатьма авторами з різних територій України: Котляревським, Шевченком, Грабовським, Нечуєм-Левицьким, Гребінкою, Гулаком-Артемовським, Лесею Українкою, Васильченком та ін. Тут доречно згадати слова М. Т. Рильського, який багато попрацював на лексикографічній ниві: «Мені самому доводилося сперечатися із членами редколегії словника, коли я стрічав оте обл. поряд із словом, ілюстрації до якого виписані, приміром, із Франка, Коцюбинського і Котляревського, тобто письменників із різних мовних областей» (див.: М. Т. Рильський, Словник і питання культури мови, зб. «Про культуру мови», К., 1964, стор. 31).

експресивним забарвленням; вживаються вони для зниженої характеристики предметів, явищ або надання мові іронічно-, жартівливо-, фамільярно-грубуватих та інших відтінків. Це такі слова, як *здихля*, *піхтура* (піхота), *піхтурою* (пішки), *гарикало* (про сварливу людину), *розчухати* (розібратися), *свиснути* (украсти), *переплюнути когось* (перевершити), *ляпати язиком*, *письмаки*, *письмацтво*, *баберія*, *обабитися*, *знюхатися*, *злігатися*, *насобачитися*, *розсобачитися*, *пащекувати* і т. п. Завдяки своїй експресивності окремі слова цієї групи можуть вживатися і як лайливі, наприклад: *тюхтій*, *вайло*, *телепень* (просторічні назви незграбних, неповоротких людей). Слово *піхтура* може функціонувати і як презирлива назва ворожої піхоти, і як грубувато-жартівлива назва піхоти взагалі. Та з якою б метою не вживались ці слова, явна зниженість, грубуватість — їх постійна ознака, яку вони привносять у мову, відповідно забарвлюючи її, а вже сама ситуація, конкретний контекст підказують, передають вони презирство і ненависть, зневагу й насмішку чи лише іронію, грубуватий жарт.

Іноді слово нейтральної чи розмовної лексики набуває зниженої експресії внаслідок негативних асоціацій.

На відміну від розмовної лексики просторічна є зниженою по відношенню до нейтральної не лише в писемній, а й у розмовній мові, де вона протиставиться своїм стилістичним забарвленням і нейтральній, і розмовній лексиці. У писемній мові це протиставлення виступає ще різкіше.

Усну й писемну мову знижують усі групи просторічної лексики, хоч причини і характер цієї зниженості різні: слова першої групи знижують мову своєю неправильністю, другої — нелітературним слововжитком та неестетичністю, третьої — певною мірою грубості. Значення зниження, властиве цим групам, і було підставою для об'єднання їх під однією назвою — просторіччя. Зазначені групи просторічної лексики у відношенні до літературної мови займають не однакове місце: перші дві — це слова явно нелітературні, у художній літературі вони використовуються лише для характеристики мови персонажів, іноді — в стилізованій мові автора. До словників потрапляють найбільш вживані з цих груп у писемній мові з різних причин: у двомовних — треба дати переклад на іншу мову; у тлумачних — щоб показати їх характеристику з погляду норми; деякі з цих слів згодом можуть поширитися і набути літературних прав — дані словника, де відбито їх сьогоденню характеристику, покажуть життєвий шлях цих слів. Така традиція і української, і російської лексикографії.

Слова третьої групи стоять на межі літературної мови: в залежності від міри й характеру зниженості окремі з них наближаються до розмовної лексики, деякі — до вульгаризмів³.

Сам термін «просторічне» протиставиться термінові «розмовне», який об'єднує лексику іншого стилістичного спрямування. Проте, враховуючи різнохарактерність груп просторічної лексики, точніше було б кожному з них називати відповідним терміном: «знижене», «нелітературне», «неправильне».

Третя група слів розмовної мови — це слова *в у л ь г а р н і*, *г р у б і*, вони стоять поза літературною нормою: *мурло*, *лигати*, *жерти* (їсти), *баньки* (очі), *пика*, *морда* (про обличчя людини або про саму людину).

Кваліфікуючи у книзі «Культура української мови» просторічну і вульгарну лексику (ці групи автор об'єднує терміном «просторіччя») як таку, «що перебуває за межами нормативного вживання», А. П. Коваль підкреслює, що її «вживання потребує особливого такту». «Адже навіть звичайні розмовні слова, — пише вона, — які не лежать поза межами літературної мови, але вживаються переважно у побутовому спілкуванні, потрапляючи у невідповідний контекст, неприємно вражають читача і слухача...»⁴. А. О. С. Ахманова

³ «Курс сучасної української літературної мови» (ч. I, К., 1951, стор. 83) визначає просторічні (він користується також терміном «простомовні») слова як такі, що входять у літературний вжиток, але не становлять літературної норми.

⁴ А. П. К о в а л ь, Культура української мови, К., 1964, стор. 57—58.

справедливо зауважує, що багато слів цієї лексики навряд чи взагалі коли-небудь будуть *сказані* (підкреслення наше. — *Л. К.*) тими, хто вільно користується розмовними словами⁵.

Проте нелітературність чи периферійність цієї лексики стосовно до літературної мови не свідчить про недопустимість її вживання у мові літератури. З метою реалістичного зображення життя письменники вводять її у свої твори, умотивовано відступаючи від строгих літературних норм⁶. *Л. В. Щерба* писав, що «авторів, які зовсім не відступали б від норми, немає — вони були б нестерпно нудні»⁷.

Знижену просторічну і меншою мірою вульгарну лексику найчастіше використовують у мові персонажів. Проте нерідко письменник, підкреслюючи свою близькість до описуваних подій, людей, створює мовну тканину, пересипану особливостями мови героїв твору. Крім того, велика міра експресивності, що властива зниженій і грубій лексиці, дозволяє авторові застосовувати її як лексичний засіб для передачі свого ставлення до негативних сторін життя. Так функціонують ці лексичні шари в мові і української, і російської літератури, про що свідчать і дослідження на матеріалах цих мов, і дані словників⁸. Наведемо кілька прикладів з літератури: «Скривлена *морда* арійця перекосилась від злості» (*Ле*); «Уже давило під ложечкою, а він *жер* і *жер*, доки напала гикавка» (*Тютюнник*); «*Болотяник* бувало підійде і вилупить очі. Його й прізвище — *Лупатий*. Стане й блимає, блимає своїми *баньками*, скривить *морду*, ще раз спідлоба косо гляне і піде геть, пригнувшись, немов *Сірко*» (*Ковінька*); «— Тихше, — просить співрозмовників господарка, — він по-нашому *насобачився*, не дай бог, підслухає...» (*Яновський*).

Приклади з російської літератури: «[*Волгина*] не помнила ни одного такого прожорливого, как его светлость граф *Чаплин*. Он накидывался на каждое кушанье, будто не ел трое суток, и *жрал* каждого по две, по три порции» (*Чернышевский*); «В дверь просунулась с улицы усатая *морда* урядника, обнюхала воздух... и пропала» (*Шишков*); «— Ловко ты *насобачился* разговаривать, сказал *Рошин*, скрытно скользнув взглядом по собеседнику» (*А. Толстой*).

Проте не завжди до просторічного слова російської мови є просторічний відповідник в українській, і навпаки: окремі слова, що є спільними для цих мов, у одній з них можуть сприйматися як знижені, а в другій — як нейтральні тощо. Не можна ставити знак рівності і щодо кількісного складу слів зниженої та грубої лексики в кожній з мов, і щодо індивідуального використання її різними письменниками. Але загальний характер функціонування її в обох мовах однаковий.

У лексикографічній практиці існує традиція ремаркувати в словниках усі стилістичні шари лексики, крім нейтрального. Цієї традиції дотримуються й українські та російські лексикографи у працях, створених протягом кількох останніх десятиріч.

Ремаркування розмовної та просторічної лексики на Україні вперше послідовно було запроваджене в Російсько-українському словнику 1948 р. до обох мов (**зверю́га** *разг.* звірюка, звірина; **тараба́рить** *разг.* теревенити; **снію́хива́ться, снію́ха́ться** *прострч.* зню́хуватися, зню́хатися, злига́тися; **зажи́лівать, зажи́лить** *прострч.* замахору́вати, замахору́рити); воно додержане і в академічних Польсько-українському словнику (1958—1960

⁵ Див.: *О. С. А х м а н о в а*, Очерки по общей и русской лексикологии, М., 1957, стор. 252.

⁶ Див.: *К. С. Г о р б а ч е в и ч*, Нормы литературного языка и толковые словари, сб. «Нормы современного русского словоупотребления», М.—Л., 1966, стор. 12.

⁷ *Л. В. Щ е р б а*, Спорные вопросы русской грамматики, «Русский язык в школе», 1939, № 1, стор. 10.

⁸ Пор. хоч би відповідні розділи у кн.: *А. Н. Г в о з д е в*, Очерки по стилистике русского языка, изд. 2-е, М., 1955; *І. Г. Ч е р е д н и ч е н к о*, Нариси з загальної стилістики сучасної української мови, 1962; *И. Н. Ш м е л е в*, Стилистические сдвиги в лексике современного русского литературного языка (по материалам письменных источников и толковых словарей), сб. «Нормы современного русского литературного словоупотребления», М.—Л., 1966, стор. 24—42; *А. П. К о в а л ь*, Культура української мови. І лише *С. П. Левченко* твердить, що в українській мові «дещо інший характер взаємодії деяких груп розмовної лексики (йдеться про лексику розмовну й просторічну. — *Л. К.*) в різних стилях мови» у порівнянні з російською, проте цю тезу автор нічим не підтверджує (зазнач. стаття, стор. 159). Заперечує це твердження також лексикографічна практика на Україні: в українсько-російському і в російсько-українських словниках стилістично різноцінна лексика обох мов оцінюється однаково.

pp.) та в підготовленому до друку двотомному Російсько-українському словнику⁹.

Ремаркується уся лексика розмовної мови і в Українсько-російському словнику (1953—1963 pp.), але цей словник, що в цілому має добре розроблену систему позначок, у стилістичному ремаркуванні допустив деяке спрощення: відмовившись від ремарки «просторічне», він об'єднав розмовну і всі групи **просторічної** лексики під назвою «розмовне», тим самим цілком нормативну широковживану лексику (власне розмовну), з одного боку, і явно неправильні слова, слова нелітературного вжитку, а також експресивно-знижені, вживання яких різко обмежене стилістичними завданнями, з другого, — оцінив як стилістично рівноправні.

Така переоцінка призводить і до іншого небажаного результату: користувачі словника, бачачи, що ремарка «розмовне» стоїть перед словами типу *ніхтура*, *звиняйте*, *замахорити*, *розчухати* тощо, переносять її обмежувальне значення і на іншу лексику з цією ремаркою. Це одна з причин (і чи не основна!) численних дорікань, що Українсько-російський словник обмежує своїми ремарками вживаність цілком звичайних для літературної мови слів (див., наприклад, статті в «Літературній Україні» «У вузьких межах позначок» від 15. II та «Крізь призму рідного слова» від 1. III 1966 р.).

Характерно, що в Українсько-російському словнику ніде немає пояснень, що розуміється під терміном «розмовне» (як це роблять, наприклад, усі російські тлумачні словники), та воно й не дивно, бо цей термін, як бачимо, вживається тут до різних понять, часто досить далеких одне від одного.

У деяких випадках слова з різко зниженою експресивно-емоційною оцінкою позначені ремаркою «фамільярне» або до позначки «розмовне» додані ремарки «іронічне», «зневажливе», «жартівливе» тощо. Проте всі ці додаткові ремарки характеризують лексику зовсім в іншому плані: якщо в основі термінів «розмовне» і «просторічне» (як і «книжне», «поетичне» тощо) лежить стилістична сфера мовлення, характер функціонування слів у різних стилях, відношення до літературної норми, то ремарки «фамільярне», «зневажливе» і т. ін. вказують на використання лексики різних сфер мовлення в залежності від ситуації. Іншими словами: «розмовне» і «просторічне» — обмежувальні терміни; «фамільярне», «іронічне», «зневажлива» і т. п. — конкретизуючі. Як фамільярні можуть вживатися і розмовні, і просторічні слова, і навіть вульгарні. Ось чому, наприклад, Д. М. Ушаков постійно поєднував ремарку «фам.» з «разг.» або «прост.». Три наступні тлумачні словники російської мови взагалі відмовилися від ремарки «фамільярне» як такої, що стосується фактично стилістики, а не лексики.

Неповноцінність цієї ремарки відчували й укладачі та редактори Українсько-російського словника, тому нерідко поряд ставили ще одну стилістичну позначку — «вульг.» або «разг.», наприклад: **захмеліти** (*ударить*) *фам. вульг.*; **курну́ти** (*куда*) *разг. фам.*; **напиха́тися** *разг. фам.* і т. д.

Фамільярними можуть бути пестливі слова (наприклад, *мамочка*, *киця* — в звертанні до дружини) і грубуваті. Особливістю грубувато-фамільярних слів, як влучно відмітив О. М. Гвоздев, є те, що вони не виражають осуду, а навпаки — співчутливе ставлення, грубе схвалення (наприклад: *Щось я уже нічого не петраю*; *Та він ще катушук*). Одне й те саме слово в різних контекстах може вживатися то як фамільярне, то як презирливе, іронічне, лайливе тощо. Тому дивною виглядає ремарка «фам.» біля таких слів та виразів, як *насточортіти*, *наляпати* (наговорити зайвого, недоречного), *задрипанка*, *у нього немає (йому бракує) клепки в голові*, *заткни рота (пельку, горлянку)* і подібних, а саме так вони оцінені в Українсько-російському словнику.

Позначки «зневажливе», «іронічне», «жартівливе» теж можуть характеризувати вживання і розмовної, і просторічної лексики, а іноді — нейтральної, і навіть книжної. Так, у 17-томному словнику російської мови читаємо: **облагодéтельствова́ть** *сов., перех.* Оказать

⁹ Пор. помилкове твердження С. П. Левченка, нібито в українській лексикографії ніколи «не користувалися спеціальною позначкою для виділення так званої просторічної лексики», що вона нібито не прийнята і «в українській частині Російсько-українського словника (1948 р.)» (зазнач. стаття, стор. 159).

благодєяние, покровительство, сделать много добра кому-л. (в соврем. употр. только шутол. и ирон.).

В Українсько-російському словнику:

паніч... 2. перен. шутол., прен. б́арич.

п́ані... 2. перен. шутол., прен. б́арыня.

Як презирливі вживаються нейтральні слова *політикан*, *політиканство*, розмовне *брехун*, просторічне *пащекуватий*, вульгарне *морда* (про людину); презирливе значення має вся лайлива лексика. Іронічно може вживатися будь-яке слово, і в першу чергу ті, що називають позитивні якості, використані для негативної характеристики: *розумний* (дурний, дурень), *хоробрий* (боязуз).

Не завжди правильно оцінено в Українсько-російському словнику лексику російської мови: протягом багатьох десятиріч лексикографи-русисти старанно розмежовували в розмовній мові слова розмовні і просторічні, вивчали зміну їх стилістичного заряду, що відбувалася з часом, а в Українсько-російському словнику усі вони подані з позначкою «розмовне» (подекуди — «фамільярне»). Такі, наприклад, слова, як *ихний*, *настрацать*, *заместо*, *клепать* (наговаривать), *клякать* (випивать), *кокнуть* (разбить) та безліч інших, що в усіх чотирьох російських тлумачних словниках визначалися як просторічні, переоцінені на розмовні.

Відмову розмежовувати у словниках розмовну і просторічну лексику дехто¹⁰ пояснює відсутністю строгих критеріїв для такого розмежування. Як уже відзначалося, основним критерієм є характер і міра стилістичного зниження: розмовна лексика дещо знижує стиль лише в писемній мові завдяки певній вільності, невимушеності, а в зв'язку з цим і деякій експресивності, але вона не має в собі нічого грубого; просторічна знижує не лише писемну, а й усну мову з різних причин — своєю неправильністю, ненормативністю або неестетичністю, а група зниженого просторіччя — грубуватістю, вульгаризми — грубістю. Отже, міра і характер зниженості лежать в основі виділення якісно відмінних лексичних груп розмовної мови. Визначаються вони мовним сприйманням, мовним чуттям, що є наслідком колективної звички.

Порівняймо для прикладу нейтральні, розмовні і знижені просторічні синоніми: *бити* — *лупити*, *лупцювати* — *духонелити*; *розговоритися* — *розбалакатися* — *розбазікатися*, *розпустити пащеку*; *сказати* — *сказану-ти* — *бовкнути* — *лягнути*, *лягнути язиком*; *іти* — *шкандибати* — *теліпатися*; *серцеїд* — *бабодур*. Мабуть, немає потреби доводити, що слова цих синонімічних рядів — у різних стилістичних ключах: *іде* ми скажемо в будь-якій ситуації; *шкандибає* відрізняється певною вільністю, експресивністю, воно буде доречним у товариській бесіді, але невідповідним у діловій розмові; *теліпається* може передавати іронію, жартівливе або й зневажливе ставлення, огрублювати мову. Іронічно прозвучить у розмові *серцеїд*, але грубо, розв'язно — *бабодур*.

Саме цим критерієм і користуються лексикографи і лексикологи в своїй щоденній праці (визначення, де це можна зробити, формальних показників окремих груп лексики — вторинний процес), а щоб максимально гарантувати себе від суб'єктивних оцінок, вивчають функціонування слова в мові, вживання його в різних стилях, контекстах, ситуаціях.

Доказом того, що категорія стилістичного зниження і міра цього зниження існують об'єктивно, є виділення просторічної лексики у численних теоретичних працях з україністики¹¹ і русистики, в російсько-українських та Польсько-українському словнику АН УРСР, у Російсько-білоруському словнику АН БРСР 1953 р., в усіх тлумачних словниках російської мови.

Детальна, по можливості максимально точна стилістична характеристика лексики

¹⁰ Див.: С. П. Левченко, зазнач, стаття.

¹¹ Див.: І. К. Білодід, Питання розвитку мови української радянської художньої прози, К., 1955; І. Г. Череди́ченко, Нариси з загальної стилістики сучасної української мови, К., 1962; А. П. Коваль, Культура української мови, К., 1964; «Курс сучасної української мови», т. I, К., 1951; «Курс історії української мови», т. I, К., 1958 та ін.

розмовної мови у словниках буде надійним помічником у боротьбі за високу культуру слова.